
УДК 378.147:355.23

Андрій ШАБАЛДАК,
Центр забезпечення навчального процесу Військової академії,
м. Одеса

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснено філософсько-методологічний аналіз праксеологічного підходу в контексті дослідження формування готовності майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності. Установлено, що діяльність складається зазвичай з низки актив-дій або вчинків, заснованих на тих чи інших спонуканнях або мотивах і спрямованих на певну мету. Здійснено дефінітивний аналіз категорій “праксеологія”, “підхід”, “праксеологічний підхід”. Проаналізовано взаємозв’язок науки праксеологія та праксеологічного підходу. Узагальнено та адаптовано в напрямі підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності методи праксеології. Підсумовано, що праксеологічний підхід до організації професійної підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ розглядався як методологія оптимізації діяльності суб’єктів освітнього процесу, що передбачає спільну стратегію розгляду успішної діяльності з позицій генерування нового науково-професійного знання (гносеологічний аспект), зміни освітнього середовища (процесуальний аспект) досягнення якості педагогічного продукту (результативний аспект).

© Шабалдак А.

Ключові слова: *майбутні офіцери забезпечення військ, праксеологічний підхід, праксеологія, готовність, професійна діяльність.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Завдання забезпечення національної безпеки, обороноздатності країни, формування нових, перспективних Збройних Сил України вимагають від системи вищої військової освіти підготовки високопрофесійних офіцерських кадрів. Складність і новизна сучасних військових проблем на теренах нашої країни змушують педагогів шукати нові психолого-педагогічні шляхи підвищення якості підготовки курсантів у ВВНЗ.

Для того щоб майбутні офіцери могли успішно виконувати функціональні обов'язки, необхідно в процесі навчання забезпечити високий рівень їх професійної підготовки. Адже саме рівень професійної підготовки курсантів визначає можливість вирішувати складні та різнопланові завдання щодо захисту Вітчизни. Тому дослідники найбільш розвинених країн світу завжди виявляли і виявляють наукову увагу до проблеми підвищення якості професійної підготовки майбутніх військовослужбовців, про що свідчить низка публікацій.

Сьогодення характеризується виникненням осередків військової напруги, які пов'язані з проблемами у взаєминах між державами, посиленням міжнародного тероризму. Тому нині як ніколи актуалізується необхідність збройного захисту країни, а тому військово-професійна діяльність зберігає свою високу соціальну значущість, що підтверджує необхідність максимізації ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ у ВВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення зазначеної проблеми та на які опирається автор. Сучасні дослідження теоретичних і практичних аспектів підготовки курсантів проводились у напрямі дослідження загальнодидактичних основ навчання військовослужбовців (В. Ягупов); удосконалення педагогічного управління навчальним процесом у вищому військовому навчальному закладі на основі інноваційних технологій (П. Вишневський) шляхом забезпечення професійної мотивації (С. Кубіцький) досягнень (Л. Олійник), пізнавальної активності курсантів (О. Федик) на основі

використання технологій задачного підходу (І. Антипова), навчально-ділових ігор (О. Соніна), ігрового проектування (О. Царенко), методів активної педагогічної взаємодії (В. Чмир) та індивідуального стилю учіння (А. Доронін) у процесі вивчення фахових дисциплін (Ю. Лісніченко) з цілеспрямованим контролем навчальних досягнень (В. Полюк) та ін.

Однак комплексного наукового пошуку в напрямі цілеспрямованої підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу ще не було, що актуалізує проведення нашого дослідження.

Мета статті полягає у здійсненні філософсько-методологічного аналізу праксеологічного підходу в контексті дослідження формування готовності майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна діяльність сучасних військовослужбовців досить різноманітна. Це зумовлено розгалуженою структурою ЗСУ, наявністю різних військових спеціальностей, розвитком і ускладненням військової служби. Нині дослідники (В. Георгієв, В. Зелений, Ю. Івашков та ін.) у структурі військово-професійної діяльності військовослужбовця виокремлюють такі основні її напрями: управління діяльністю військового колективу; виховання і навчання особового складу підрозділу (частини); постійне вдосконалення своїх професійних навичок і знань тощо.

Взагалі, діяльність визначають як специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, самого себе й умови свого існування. Будь-яка діяльність складається, зазвичай, з низки актів-дій або вчинків, заснованих на тих чи інших спонуканнях або мотивах і спрямованих на певну мету [1].

Специфіку організації “правильних” професійних практичних дій пояснює методологічний концепт – праксеологічний підхід [2, с. 23–27], що виник у межах науки праксеології [3, с. 6]. Як доречно зазначає Т. Садова, нині саме праксеологія виступає методологічною основою оволодіння навичками професійного функціонування в освітньому просторі,

---

передумовою до формування умінь володіти власними діями [2, с. 23–24]. Праксеологія як міждисциплінарний напрям наукових досліджень виникла на початку ХХ ст. Її основним завданням є пізнання загальних законів людської діяльності і виведення на їх основі узагальнених правил досягнення в ній досконалості [4, с. 158–164]. Вивчення практичної реалізації та послідовності дій дуже важливо як для переоцінювання практики, так і для професійного розвитку тих, хто цим займається, зокрема, курсантів ВВНЗ.

Термін “праксеологія” походить від грец. *praxis* (дія, практика) або латин. *praxeus* (дія, діяння). У словниково-довідниковій літературі досліджувана категорія трактується як:

галузь соціологічних досліджень, яка вивчає методику розгляду різноманітних дій чи їх сукупності з точки зору ефективності;

філософську концепцію діяльності, яка презентує загальну теорію організації результативної діяльності;

особлива галузь знання, що спрямована на виявлення загальних тенденцій логіки діяльності, складова методології, що намагається теоретично узагальнити величезний досвід людства в результативній діяльності, визначає якісні характеристики діяльної особистості;

наука вивчає історичні типи та види практики – раціональні форми організації людських дій, спрямовані на зміну природи, суспільства і самої людини [5, с. 27–31].

Дещо інше тлумачення сутності праксеології подане в педагогічному словнику, згідно з яким її сутність полягає в практичному дослідженні та характеристиці різних трудових навичок і прийомів, виявленні їх елементів і створенні на цій основі різноманітних рекомендацій практичного характеру.

Праксеологія як загальна методологія розглядає способи діяльності (у тому числі й військової) з точки зору їх ефективності. Майбутньому офіцеру необхідно володіти засобами, способами, прийомами професійної діяльності, щоб мати змогу ефективно їх використовувати. Ця наука шукає квінтесенцію результативності, радячи обирати лише ті форми фахової діяльності, які ведуть до поставленої професійної мети.

Водночас, саме з розвитком педагогічної праксеології пов'язано впровадження праксеологічного підходу в педагогічну практику, зокрема в систему професійної освіти. У військовій освіті праксеологічна методологія актуалізується в контексті дослідження раціональної та продуктивної військової професійної діяльності в умовах проведення антитерористичної операції на сході України та необхідності підвищення готовності майбутніх офіцерів до практичної професійної діяльності.

Основу військової праксеології в професійній підготовці курсантів складають певні логічні вимоги до організації дій майбутніх офіцерів забезпечення військ у межах виконання їх професійних функцій. Будучи методологічним орієнтиром, військова праксеологія дасть змогу фахівцеві вийти на новий рівень здійснення професійної діяльності шляхом його “занурення” в інший тип відносин. У цьому контексті доречною є думка І. Колесникової і Е. Титової, що праксеологічні відносини людини з дійсністю завжди конструктивні.

У контексті виконання завдань дослідження не можемо не звернутися до методів, які використовуються в рамках праксеології, і були адаптовані в напрямі підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності, а саме:

методи праксеологічної дескрипції, що описують закономірності й умови формування правильних професійних військових дій; фіксують досвід успішної професійно зорієнтованої навчальної роботи курсантів;

методи праксеологічної експертизи, спрямовані на оцінку структури професійної діяльності майбутніх офіцерів забезпечення військ з позицій її продуктивності, на рефлексію поведінки і всіх видів досвіду (набутого під час проходження різних видів практик, виконання професійно зорієнтованих завдань тощо), на оцінку дій майбутнього фахівця та їх результатів;

методи праксеологічного моделювання і проектування, функція яких полягає в розробці, апробації й встановленні норм професійно-військової діяльності, пошук способів підвищення її успішності.

Наука праксеологія визначає специфіку праксеологічного підходу. Нині існує чимало трактувань наукової категорії “підхід”. Досить повно

категорія “підхід” проаналізована в дослідженні Т. Алексеевої [1]. Авторка, виокремлюючи зміст, в якому вживається термін “підхід”, підкреслює, що в соціогуманітарних науках часто підходом називають авторську систему поглядів, які визначають конкретну (індивідуальну) сукупність установок при вирішенні тієї чи іншої науково-педагогічної проблеми; термін “підхід” використовується в якості синоніма певної, прийнятої науковим співтовариством, теоретичної концепції вирішення будь-яких наукових і практичних проблем; вживається для характеристики загальнонаукових та специфічних методів [1, с. 26–29].

Нам імпонує визначення анонсованого поняття, що подане в Енциклопедії освітніх технологій: підхід – це комплексний педагогічний засіб, що містить: основні поняття, що використовуються в процесі вивчення, управління і перетворення навчально-виховної практики; принципи як вихідні положення або головні правила здійснення педагогічної діяльності; методи і прийоми побудови освітнього процесу, які найбільшою мірою відповідають обраній орієнтації педагогічних дій.

Сутність праксеологічного підходу до організації професійної підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ полягала в пошуку, відборі та впровадженні в освітню практику різноманітних засобів, необхідних для перетворення теоретичних знань курсантів у “розумні діяння” й подальше їх здійснення з позицій категорій “раціональність”, “ефективність”, “технологічність”, “валеологічність”. Доречною є думка В. Кавалерова, що зазначений підхід допускає застосування структурно-функціонального аналізу основних “інструментів”, які використовуються майбутнім фахівцем у практиці. Проникаючи в їхню структуру, курсант отримуватиме додаткову можливість для аналізу причин успішності або неуспішності своїх дій, тобто для самооцінки. Водночас актуальність застосування праксеологічного підходу у професійній освіті підтверджується низкою досліджень. Нині науковці присвячують свої теоретико-методологічні пошуки розробці проблеми праксеологічних основ педагогічної діяльності; обґрунтовують системно-праксеологічний підхід до визначення економічної суті конкурентоспроможності; розглядають праксеологічний підхід

у формуванні здатності майбутніх фахівців до професійно-педагогічної самооцінки; тлумачать праксеологічний підхід як основу в підготовці майбутніх фахівців з менеджменту; досліджують принципи, структуру й закономірності організації ефективної (раціональної) спільної діяльності викладачів і студентів, спрямованої на підвищення продуктивності навчального процесу на засадах праксеологічного підходу; досліджують можливості застосування ідей праксеології в дослідницькій діяльності студентів; обґрунтовують принцип колінеарності і взаємодоповнення компетентнісного й праксеологічного підходів у теорії та практиці професійної освіти; доводять ефективність реалізацій праксеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників; конкретизують роль і місце праксеології в розв'язанні проблем підвищення якості вищої військової освіти.

Відтак, праксеологічний підхід до організації професійної підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ розглядався нами як методологія оптимізації діяльності суб'єктів освітнього процесу, що передбачає спільну стратегію розгляду успішної діяльності з позицій генерування нового науково-професійного знання (гносеологічний аспект), зміни освітнього середовища (процесуальний аспект) досягнення якості педагогічного продукту (результативний аспект).

Водночас застосування праксеологічного підходу у підготовці майбутніх офіцерів забезпечення військ вимагало врахування особливостей військово-педагогічного процесу, який нині дослідники трактують, з одного боку, як організовану і цілеспрямовану навчально-виховну діяльність командирів і офіцерів, пов'язану з навчанням, вихованням, фізичним розвитком і психологічною підготовкою курсантів, а з іншого – діяльність курсантів з оволодіння військовими знаннями, уміннями і навичками, формування у себе високих морально-бойових якостей, розвитку військово-професійної майстерності та психологічної готовності до успішного ведення бойових дій. До таких особливостей віднесено:

соціальну значущість і комплексний характер кінцевої педагогічної мети, яка витікає з конкретного замовлення суспільства щодо підготовки майбутніх офіцерів;

специфіку цілей і завдань, які вирішує викладач у військово-педагогічному процесі і які визначаються необхідністю формування у курсантів загальнолюдських, національно-державних і особистісних цінностей;

своєрідність ролі викладача у військово-педагогічному процесі вищого військового навчального закладу, що виконує функції педагога, вихователя, організатора навчально-виховних заходів і занять, керівника пізнавальної діяльності, процесів самоосвіти, самовиховання і перевиховання курсантів;

нетиповість об'єктів праці викладачів ВВНЗ, якими є особистість майбутнього офіцера як активного учасника військово-педагогічного процесу;

специфіка засобів і способів здійснення педагогічної діяльності, якими виступають грамотне, пристрасне, переконливе слово, культура і зміст мовлення, знання, методичні вміння і навички, особисті якості, спосіб життя і поведінки, стиль діяльності педагога;

складність оцінки результатів педагогічної діяльності, які визначаються якісними змінами в психологічному, соціальному, професійному розвитку особистості майбутнього військовослужбовця.

Праксеологічний підхід ґрунтується на уявленні про єдність особистості з її діяльністю. Ця єдність виявляється в тому, що діяльність впливає на зміни в структурах особистості; особистість своєю чергою, здійснює вибір адекватних видів і форм діяльності, які відповідають потребам особистісно-професійного розвитку. Суть навчання з позиції праксеологічного підходу полягає в тому, що в центрі уваги стоїть не просто діяльність, а спільна ефективна діяльність курсантів з викладачем у напрямі досягнення анонсованих професійно зорієнтованих навчальних цілей.

Розширює уявлення про сутність праксеології та специфіку реалізації праксеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх офіцерів твердження, згідно з яким професійні дії, які виконують фахівців тієї чи іншої галузі, вимагають: 1) визначення мети (в контексті дослідження під метою розумілося окреслення кінцевої мети виконання професійно зорієнтованого навчального завдання); 2) визначення умов, що відносяться до діяльності (позицій противника; об'єктивна

оцінка ландшафтно-географічного ситуації тощо); 3) визначення засобів, пристосованих як до визначеної цілі, так і до існуючої діяльності (планування тактичних дій; вибір зброї тощо). Отже, до основних елементів практичної діяльності майбутніх офіцерів відносимо: ціль, умови і засоби [5, с. 31].

Резюмуючи наукові напрацювання Т. Пщеловського, А. Марон підсумовує, що праксеологія вивчає цілеспрямовану дію, навмисну і свідому, яка оцінюється з позицій її результативності та ефективності [6, с. 27–28]. Відтак, припускаємо, що реалізація праксеологічного підходу у підготовці майбутніх офіцерів забезпечення військ дасть змогу студентам розглядати власні дії, орієнтовані на досягнення поставлених професійно зорієнтованих навчальних цілей, з точки зору їх доцільності.

Практичний інтерес для нашого дослідження становлять вимоги до дій як складових майбутньої професійної діяльності майбутніх офіцерів забезпечення військ. Відповідно до загальних вимог праксеології дія повинна бути:

- результативною – досягати запланованої мети;
- точною – найбільш наближеною за суттєвими ознаками до зразка;
- старанною – виконаною наполегливо з турботою про повноцінність продукту, за можливості доповненою позитивними якостями, при максимально можливій відповідності зразку;
- бездоганною – такою, що не має недоліків;
- економічною – продуктивною й економною [7, с. 219].

Висновки. Реалізація праксеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх офіцерів спрямована на забезпечення навчального процесу ВВНЗ новими алгоритмами, прийомами, методами і технологіями навчання, які орієнтують суб'єкта діяльності на конкретний результат, що сприятиме перетворенню знань студентів у погляд, розвитку в курсантів самостійності, ініціативності, здатності до творчого та критичного мислення.

Реалізація праксеологічного підходу орієнтуватиме майбутніх офіцерів забезпечення військ на якісне та продуктивне виконання своєї діяльності шляхом оволодіння прийомами її раціоналізації

(оптимальна організація часу, раціональна робота з навчальним матеріалом, прийоми запам'ятовування й підготовки до контрольних завдань тощо).

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в окресленні методики реалізації парксеологічного підходу як методологічного орієнтира підготовки майбутніх офіцерів забезпечення військ до професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Алексеева Т. Б. Культурологический подход в современном образовании. СПб. : Книжный дом, 2008. 352 с.
2. Садова Т. А. Праксеологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів до організації пізнавальної діяльності дітей. Вісник Глухівського державного педагогічного університету. 2010. Випуск 16. С. 23–27.
3. Льовкіна О. Г. Генезис праксеологічних ідей: історико-філософський контекст. Філософські обрії. 2012. Вип. 27. С. 4–12.
4. Карпова В. В. Праксеологічний підхід до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Мова, культура та освіта : тези доповідей та повідомлень Всеукр. наук.-практ. конф. викладачів і студентів (м. Вінниця, 18 квітня 2013 р.). Вінниця : ВНАУ, 2013. С. 158–164.
5. Котарбинский Т. Задачи праксеологии. Избранные произведения. М. : Издательство иностранной литературы, 1963. 912 с.
6. Марон А. Е., Монахова Л. Ю., Федотова В. С. Педагогическая праксиология: структура знания и модели реализации в профессиональном обучении. Человек и образование. 2012. № 2. С. 27–31.
7. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе. пер. с польск. М. : Экономика, 1975. 271 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Мельничук І. М.

Шабалдак А. В. Філософсько-методологічний аналіз праксеологічного підходу в контексті дослідження формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності

В статті здійснено філософсько-методологічний аналіз праксеологічного підходу в контексті дослідження формування

готовности будущих офицеров обеспечения войск к профессиональной деятельности. Установлено, что деятельность состоит из ряда актов-действий или поступков, основанных на тех или иных побуждениях или мотивах и направленных на определенную цель. Осуществлен дефинитивный анализ категорий “праксеология”, “подход”, “праксеологический подход”. Проанализирована взаимосвязь науки прaxeологии и прaxeологического подхода. Обобщены и адаптированы в направлении подготовки будущих офицеров обеспечения войск к профессиональной деятельности методы прaxeологии. Обобщено, что прaxeологический подход к организации профессиональной подготовки будущих офицеров обеспечения войск рассматривался как методология оптимизации деятельности субъектов образовательного процесса, что предусматривает общую стратегию рассмотрения успешной деятельности с позиций генерирования нового научно-профессионального знания (гносеологический аспект), изменения образовательной среды (процессуальный аспект), достижения качества педагогического продукта (результативный аспект).

Ключевые слова: *будущие офицеры обеспечения войск, прaxeологический подход, прaxeология, готовность, профессиональная деятельность.*

Shabalda A. Philosophical and Methodological Analysis of the Praxeological Approach in the Context of the Study of the Future Support Officers' Readiness to Professional Activity Formation

Philosophical and methodological analysis of the praxeological approach in the context of the study of the future support officers' readiness to professional activity formation is made in the article. It is established that activity usually consists of a number of acts-actions or actions based on certain motives and aimed at a certain purpose. Definitive analysis of the categories “praxeology”, “approach”, “praxeological approach” is carried out. The relationship between science of praxeology and the praxeological approach is analyzed. Methods of praxeology are generalized and adapted in the field of preparing future officers for the provision of troops to the professional practice. The essence of the praxeological approach to organizing the

---

professional training of future support officers was to seek, select and implement educational tools for the various means necessary to transform the cadets' theoretical knowledge into "reasonable acts" and further implementation of them from the positions of the categories of "rationality", "effectiveness" "technologicity", "valeology". It was summed up that the praxeological approach to the organization of the future support officers' training to professional activity was considered as a methodology for optimizing the activities of the subjects of the educational process, which envisages a joint strategy for considering successful activity from the point of view of generation of new scientific and professional knowledge (epistemological aspect), changes in the educational environment (procedural aspect), achievement of the quality of the pedagogical product (effective aspect). Implementation of the praxeological approach in the training of future support officers will ensure that cadets are aware of the need to carry out a professional action from the point of view of its expediency to solve a specific task.

Keywords: *future support officers, praxeological approach, praxeology, readiness, professional activity.*